

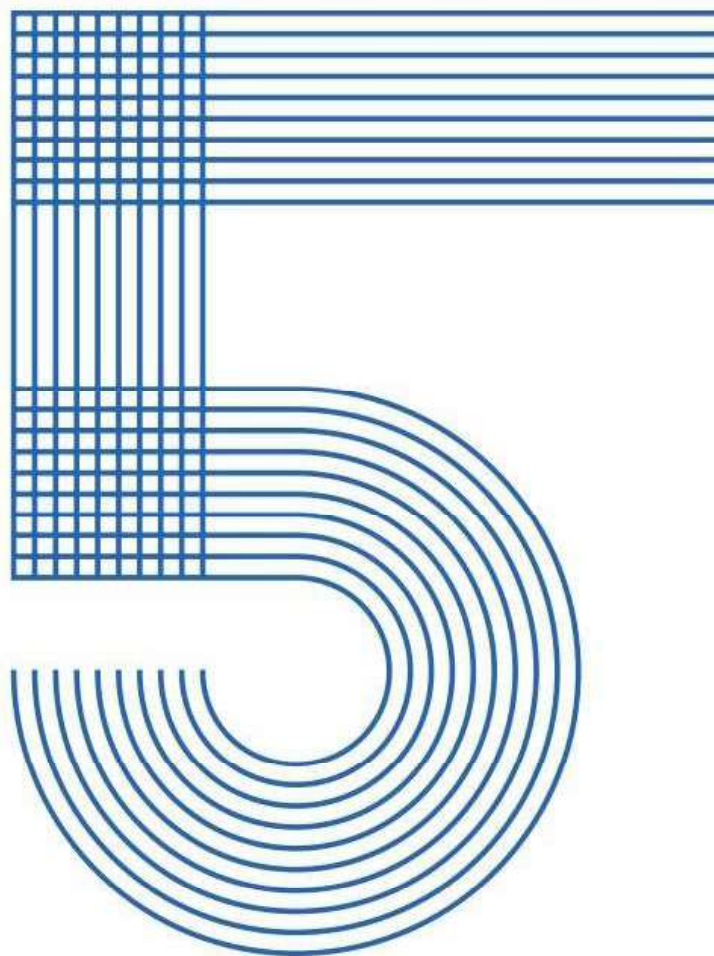
CUMIEIRA

Cadernos de investigación da nova Filoloxía Galega

Departamento de Filoloxía Galega e Latina

Vol. 5 - 2020

Xosé A. Fernández Salgado (ed.)

CUMIEIRA

*Cadernos de investigación
da nova Filoloxía Galega*

Vol. 5 - 2020

Xosé A. Fernández Salgado (ed.)

Departamento de Filoloxía Galega e Latina

UNIVERSIDADE DE VIGO

Cumieira : Cadernos de investigación da nova Filoloxía Galega. Vol. 5 / Xosé A. Fernández Salgado (ed.). -- Vigo: Universidade de Vigo, Departamento de Filoloxía Galega e Latina, 2020

160 p.; 24 cm

D.L. VG 421-2020

ISBN 978-84-8158-853-8

1. Filoloxía Galega. I. Fernández Salgado, Xosé Antonio, ed. lit. II. Universidade de Vigo, Departamento de Filoloxía Galega e Latina, ed.

© Departamento de Filoloxía Galega e Latina (Universidade de Vigo)

© Manuel Naveira Fuentes, Nerea Torres Abilleira, Ana Fernández Berrocal, Alejandro Solla Alonso, Patricia Cid Blanco

© Xosé A. Fernández Salgado (ed.)

Revisión científica do volume 5:

Anxo Angueira (UVigo), Antón Palacio (UVigo), Alexandre Rodríguez Guerra (UVigo), Xosé Soto Andión (UVigo) e Xosé A. Fernández Salgado (UVigo)

Maquetación: Xosé A. Fernández Salgado

Deseño da portada: Tania Sueiro (Área de Imaxe da Universidade de Vigo)

Edición:

Departamento de Filoloxía Galega e Latina da Universidade de Vigo
Facultade de Filoloxía e Tradución
Campus das Lagoas-Marcosende - 36310 Vigo

Impresión: Tórculo Comunicación Gráfica, S.A.

Dep. Legal: VG 421-2020

ISBN: 978-84-8158-853-8

CUMIEIRA. *Cadernos de investigación da nova Filoloxía Galega* aparece recollida na base de datos DIALNET, en BILEGA, no *Catálogo Italiano dei Periodici* ACNP (Università di Bologna), en *Linguistic Bibliography* e Brillonline de BRILL.

Índice / Index

- 9** Limiar /
 Introduction
- 11** MANUEL NAVEIRA FUENTES
 Rosalía entre as brétemas: o Simbolismo literario e Rosalía de Castro /
 Rosalía among the mists: Literary Symbolism and Rosalia de Castro
- 35** NEREA TORRES ABILLEIRA
 A autotradución do galego ao castelán: análise lingüística contrastiva
 de *Memorias de un niño campesino* /
 Galician-Spanish self-translation: contrastive analysis of Memorias de un niño
 campesino
- 65** ANA FERNÁNDEZ BERROCAL
 O elemento *auto-* como xerador de neoloxismos no galego actual /
 The element auto- as a generator of neologisms in contemporary Galician
- 91** ALEJANDRO SOLLA ALONSO
 Estruturas sintáctico-semánticas do verbo *votar* en galego /
 Syntactic-semantic structures of the verb to vote in galician language
- 119** PATRICIA CID BLANCO
 A dispoñibilidade léxica en estudantes da ESO da Terra de Caldelas: o centro
 de interese das profesións e oficios /
 Lexic availability in ESO students from the Terra de Caldelas: the field of interest
 Professions and jobs
- 155** Autoras e autores de *Cumieira*, vol. 5 /
 Cumieira's authors
- 157** Normas para o envío de orixinais /
 Manuscript submissions guidelines. Information for authors

ESTRUTURAS SINTÁCTICO-SEMÁNTICAS DO VERBO *VOTAR* EN GALEGO

*Syntactic-semantic structures of the verb to vote
in galician language*

Alejandro Solla Alonso

Universidade de Vigo
a.solla@hotmail.com

Resumo: Nesta investigación realizamos un estudo descritivo de tipo sintáctico e semántico do verbo *votar* en galego dende o marco teórico do funcionalismo e da gramática de valencias. Partindo do concepto de *valencia* verbal, como cada un dos elementos sintácticos e semánticos que os verbos precisan para completar o seu significado e rexer estruturas posibles gramaticalmente, distinguimos entre *argumentos* e *adxuntos* do verbo para logo establecermos unha clasificación en función do número de argumentos que presenta cada verbo na súa estrutura valencial. Tras a elaboración dunha base de datos propia, formada por un milleiro de *items*, procedemos a determinar o seu esquema valencial e describir as funcións sintácticas e semánticas participantes. Alén disto, analízanse tamén aspectos relativos á variación na rexencia prepositiva (*votar por, para, con, a favor, en contra...*) e entre funcións sintácticas (*votalo / votarlle*).

Palabras chave: verbo *votar*, esquema valencial, esquema sintáctico, esquema semántico, lingua galega.

Abstract: In this research we want to make a descriptive syntactic and semantic study of the verb *votar* in Galician from the theoretical framework of functionalism and the valence's Grammar. Starting from the concept of *verbal valence*, as each one of the the syntactic and semantic elements that verbs need to complete their sense and govern grammatically possible structures, we distinguish between arguments and adjuncts of the verb for later establish a ranking by their valence number. Following the development of our own database consisting of a thousand of items of this verbal unity, we have proceeded to identify their valence quantitative & qualitative pattern, and, subsequently, to describe the syntactic & semantic functions in wich it participates. Furthermore, we have analyzed aspects of the prepositional use variation (*votar por, para, con, a favor, en contra...*) and between the syntactic funtions (*votalo / votarlle*).

Keywords: verb to vote, valence pattern, syntatic pattern, semantic pattern, Galician language.

1. Introducción¹

Este artigo recolle os resultados da investigación en que abordamos a descrición sintáctico-semántica do verbo *votar* en galego, un verbo que, a pesar de designar unha acción moi concreta, ten un uso moi estendido non só nos medios de comunicación senón tamén na fala, na escrita e en case todos os rexistros da lingua. Resulta doado oílo ou velo en programas de televisión, conversas esporádicas, chíos en *Twitter*, comentarios en blogs, en obras literarias, folletos de propaganda política etc. Sen dúbida, a situación política destes últimos tempos contribuíu a que sexa un dos verbos de maior frecuencia nas conversas dos falantes.

O noso interese por *votar* procede da variación que observamos nalgunhas construcións con este verbo en aspectos como a alternancia dos pronomes átonos de acusativo e dativo (*votalo/votarlle*) e a súa rexencia prepositiva (*votar a/por/a favor de...*), conforme se ve nestes exemplos tirados de internet:

- (1) Prefería *votarlles* a vostedes, pero non o farei e vostede ten a culpa. (*Europapress* 17/06/2016)
- (2) Eu son independente e non teño por que *votalos* a vostedes, podo *votar* o que me saia de aí. (*Diario de Pontevedra* 17/01/2017).
- (3) Ou *votamos* pola política de dereitas ou *votamos* o BNG. (*BNG* 10/05/2011)
- (4) *Votamos* a favor para que se inicie este proceso. (*Nós TV* 15/11/2018)

O emprego continuado, a perda de certas distincións e a influencia doutras linguas provocaron a aparición de novas estruturas e construcións co verbo *votar* que non se empregaran de maneira xeral ata a época actual. A ningunha persoa cun dominio básico da lingua galega lle resultará complexo o uso deste verbo; non obstante, como se pode comprobar no primeiro dos exemplos citados (*votarlles*) tirado dun texto xornalístico, hai evidencias de cambios no esquema transitivo prototípico de *votar* (S-V-CD), que se constata coa aparición dun pronome átono de dativo (*lles*) para designar a persoa á que se vota, cando o tradicional era que ese oco funcional fose ocupado por un pronome átono de acusativo (*votalos*), como se ve no exemplo (2). Así e todo, aínda que esta mostra «innovadora» de *votarlles* é, probablemente, unha mala tradución dunha cita en castelán, serve para ilustrar que ata os profesionais dos medios de comunicación, persoas que deberían ter un coñecemento extenso da lingua galega no

¹ Gustaríame agradecer toda a axuda e paciencia a Xosé A. Fernández Salgado, mestre exemplar e director do TFG de onde saíu este estudo, e tamén a Alexandre Rodríguez Guerra por todos os consellos na elaboración de bases de datos e a Ana Fernández Berrocal por todas as tardes que compartimos falando de sintaxe.

uso normativo e popular, non perciben a diferenza funcional entre un complemento directo (*o*) e un indirecto (*lle*).

Sobre o verbo *votar*, cómpre subliñarmos que ten un uso recente na lingua para as acepcións máis estendidas e actuais relacionadas co exercicio do voto (*DRAG s.v. votar*), que é a que a nós nos interesa. A primeira datación en fontes escritas, conforme o *Tesouro Informatizado da lingua galega*, rexistrámola no ano 1813 na *Conversa no adro da igrexa* e dicía: *que sea sólo a aqueles que contra a inquisición votaron* [F 4]. Ben é certo que, historicamente, a acción de *votar* non estivo presente maioritariamente na sociedade galega ata ben entrado o século XX, momento en que o sufraxio universal se converteu nun dereito fundamental. Se un referente non existe, tampouco a súa expresión na lingua. A variedade estrutural deste verbo pode ter a súa razón de ser na súa relativa modernidade.

A nosa intención neste traballo é seguir o camiño iniciado no eido da lingüística galega por outras investigacións que se centraron tamén na descrición de construcións verbais dende un punto de vista sintáctico-semántico, como son os traballos sobre *mandar* e *chamar* de López Martínez (1990, 2004), de corte diacrónico; sobre *informar* de Fernández Salgado (2009); sobre *oír* e *escoitar* de Pereira Maceda (2009); ou sobre *aprender* de Domínguez Oroña (2018); e investigacións de maior envergadura xa, como as teses de doutoramento de Soto Andión (2009) sobre construcións intransitivas, da que derivaron varios artigos seus, e de Domínguez Portela (2012) sobre os verbos de movemento.

2. Valencia verbal e funcións

2.1. Sobre o concepto de *valencia* e *argumento*

A nosa análise parte fundamentalmente da teoría de dependencias ou gramática de valencias inspirada no lingüista francés Lucien Tesnière, un dos primeiros autores en establecer as bases da análise sintáctica-funcional. Así, na súa obra orixinal *Éléments de syntaxe structurale*, publicada en 1959, introduce o concepto de *valencia* que define como «el número de actantes que es susceptible de regir el verbo» (Tesnière 1994: 411)².

² Citamos pola obra traducida ó castelán editada en 1994.

É certo que Tesnière empregou o concepto de valencia para todas as categorías gramaticais, xa que, polo sentido, pode estenderse á capacidade de calquera unidade gramatical para rexer sobre outras unidades; por exemplo, o adxectivo ten a posibilidade de rexer a outro adxectivo ou un adverbio. Malia isto, neste traballo limitamos o seu uso ó eido verbal.

Tesnière diferencia na súa obra entre *actantes*, «personas o cosas que participan a cualquier nivel en el proceso» (1994: 175) e *circunstantes*, elementos que indican a circunstancia e cuxa presenza pode ser ilimitada, mais non obrigatoria. Aínda que Tesnière parte dunha perspectiva semántica para definir os chamados *actantes* —na nosa terminoloxía empregaremos a denominación de *argumentos* seguindo a Dik (1981)—, na análise non debemos usar unicamente un criterio semántico para definir unha función sintáctica e viceversa, posto que, como sabemos «no existe relación biunívoca entre funciones sintácticas y semánticas [...] la relación entre ambas depende de cada verbo» (García-Miguel 1995a: 33). Verbo disto, a función de suxeito pode ser o *Axente* dunha determinada acción (*Ana come mazás*) e o *Experimentador* noutra (*Ana rompeu unha perna*); a pesar de que a función sintáctica non muda, a semántica, si.

Malia que os *argumentos* son as funcións obrigatorias que unha forma verbal precisa para ter o seu significado completo, Tesnière xa poñía de manifesto a existencia de *usos absolutos* do verbo cando sinala que «nunca es necesario que las valencias de un verbo estén todas provistas de su actante y que el verbo esté, por decirlo así, saturado. Ciertas valencias pueden quedar sin emplear o “libres”» (1994: 412).

2.2. Clasificación dos verbos pola súa valencia

Tesnière estableceu unha clasificación polo o número de valencias, diferenciando entre:

- **Verbos aivalentes**, os que non presentan argumento ningún, non teñen un axente que realice a acción e están fixados nunha única persoa: *nevou*.
- **Verbos monovalentes**, os que só presentan un argumento e son intransitivos: [*alguén*] *cala*.
- **Verbos bivalentes**, os transitivos de dous argumentos cuxa diátese pode ser:
 - activa (A>B): [*alguén*] *come* [*algo*].
 - pasiva (A<B): [*algo/alguén*] *foi votado* [*por alguén*].
 - reflexiva (A<A): [*alguén*] *lavou*[*se*].
 - recíproca (A<>B): [*alguén*] *e* [*alguén*] *bicáron*[*se*].

- **Verbos trivalentes.** Tesnière cita os verbos *dicir* ([*alguén*] *di* [*algo*] [*a alguén*]) e *dar* ([*alguén*] *dá* [*algo*] [*a alguén*]), e algúns outros sinónimos destas unidades verbais. Nesta construción, ademais do suxeito e o complemento directo aparece outra función sintáctica en xogo: o complemento indirecto, que en ocasións é argumental e noutras un actante opcional, todo depende da valencia do verbo.

Tesnière non rexistrou ningún verbo cuxa valencia estivese formada por máis de tres argumentos, pero, se cadra, verbos como *cambiar* poderían encaixar dentro dunha estrutura valencial de catro argumentos: [*alguén*] *cambia* [*algo*] [*a alguén*] [*por algo*], coma en *Cámbioche a miña colección de selos pola túa de discos* (DRAG s.v. *cambiar*). Esta posibilidade é tamén recoñecida na *Gramática de valências* por Busse e Vilela (1986: 18) cando afirman que «há autores que admitem a existêncía de verbos com quatro lugares vazios (verbos *tetravalentes* como *traduzir alguma coisa de x para y, pagar x a alguém por alguma coisa*)».

Estes autores continúan na liña iniciada por Tesnière, pero empregan unha nova concepción de *valencia*, renovada polos estudosos alemáns que profundaron no estudo da gramática dependencial: «chamamos valência ao número de lugares vazios previstos e implicados pelo (significado do) lexema. São precisamente os verbos que apresentam de modo mais evidente estruturas relacionais de tipo valencial» (Busse / Vilela 1986: 13).

2.3. Funcións sintácticas vs. funcións semánticas

É tamén importante ter en conta que os ocos valenciais que precisa encher un verbo para completar o seu significado proxéctanse sintacticamente a través das funcións que denominamos *suxeito* (S), *suxeito paciente* (SP), *complemento directo* (CD), *complemento prepositivo* (CP)³, *complemento indirecto* (CI), *complemento axente* (CAX), *complemento circunstancial* (CC) etc., e semanticamente, por medio de funcións semánticas como *Axente*, *Paciente*, *Experimentador*... Como xa indicamos, non existe biunivocidade entre función sintáctica e función semántica: o número limitado de unidades gramaticais ten como consecuencia que os falantes teñan que valerse de diversas marcas para construír o seu discurso cun sentido ou outro. Isto é posible grazas a que as relacións semánticas e sintácticas se apoian en relacións categoriais, formais e de sentido que son as que producen que un determinado enunciado e verbo poida estar completo.

³ Denominamos CP o que outros nomean *suplemento*, *complemento de réxime* ou *oblícuo*.

Na nosa análise, empregaremos as denominacións das funcións sintácticas máis utilizadas na escola do funcionalismo estruturalista (abreviadamente S, CD, CI, CP...). Pola contra, para as semánticas, en lugar de usarmos os nomes máis xerais como *Axente*, *Paciente*, *Receptor*... —que empregan por exemplo Álvarez e Xove (2002: 74)—, decantámonos para a nosa investigación polas etiquetas propias específicas de *Votante* e *Votado*, que, respectivamente, designan o *Axente* que realiza a acción de votar e o *Paciente*, entendido como beneficiado ou destinatario do voto⁴. Seguimos, así, o proposto por Hartmann, Haspelmath e Cysouw, que diferencian entre microrroles (*Votante/Votado*), mesorroles (*Axente/Paciente*) e macrorroles (*Actor/Conlevador*). Sinalan estes autores:

First, roles can be formulated at a verb-specific level. For example, verbs like ‘hit’, ‘hug’, and ‘fear’ involve different verb-specific role pairs, namely ‘hitter/hittee’, ‘hugger/huggee’, and ‘fearer/fearee’, respectively. We will refer to such roles as microroles. [...] Secondly, one can define roles such as ‘agent’, ‘patient’, or ‘experiencer’ at an intermediate level — more abstract than microroles [...] We will refer to the roles at this intermediate level as mesoroles. From this perspective a role like ‘Actor’ will subsume the agent and the experiencer from the intermediate level and the ‘Undergoer’ will subsume the patient and other roles [...] Roles at this higher level of abstraction have been called macroroles. (Hartmann / Haspelmath / Cysouw 2014: 464-465)

2.4. Identificación das funcións sintácticas e dos argumentos

Na delimitación e identificación das funcións sintácticas é habitual dende unha óptica funcionalista empregar tres criterios. Tanto en Cidrás Escáneo (1992) coma en García Miguel (1995a) fálase de ter en conta:

- 1) *As marcas do contorno verbal*, tanto internas (concordancia), como externas (presenza de clíticos de dativo ou de acusativo arredor do verbo).
- 2) *As marcas no contorno nominal*; isto é, a presenza ou non de preposicións.
- 3) *A orde do constituínte* con respecto ó verbo.

A estas marcas aínda se lles poden engadir outras probas coma o carácter argumental ou non da función, a transformación a pasiva, a conmutación por outras unidades ou uso dun interrogativo polo que pode ser preguntada a función. Estas

⁴ As etiquetas *Votante* e *Votado* son tamén as empregadas en *ADESSE* (García-Miguel 2019 s.v. *votar*). Utilizarémolas ó longo deste traballo, sempre en cursiva e maiúscula inicial.

serán tamén as marcas e probas que utilizaremos na detección das distintas funcións sintácticas (S, CD, CP, CI...) na nosa análise dos exemplos de *votar*.

Por outra parte, nunha descrición coma a nosa que tenta establecer esquemas valenciais, resulta determinante dispoñer de probas ou indicios que nos permitan saber cando estamos ante unha función argumental e cando adxunta. Para iso, teremos en conta os seguintes procedementos e probas (García Miguel 1995a):

- 1) Ver se o complemento é valencial ou non, isto é, se vén ou non seleccionado polo verbo; o verbo *votar* selecciona dous argumentos: un A1 [*alguén*] e un A2 [*algo/a alguén*], [*por alguén*]...
- 2) Aplicar a proba da elisión: os argumentos son obrigatorios, e por iso non admiten ser eliminables tan facilmente coma os adxuntos.
- 3) Aplicar unha proba de transformación coma a de Happ (García Miguel 1995a: 28-30) a través do uso da proforma *facer/facelo*. A proba consiste na transformación de toda a cláusula polo verbo *facer* + o complemento que esteamos a analizar: *O parlamento votou a lei > *fíxoo a lei; Luís votou en Allariz > Fíxoo en Allariz*. Os argumentos quedan englobados en *facelo*; os adxuntos son compatibles con *facelo*.

3. Metodoloxía

3.1. A conformación do corpus de análise e o proceso de lematización

O noso estudo baséase exclusivamente en mostras lingüísticas do verbo *votar* tiradas de textos escritos e orais, o que implica, en función do tipo de texto, un rexistro de lingua máis planificado ou máis espontáneo. Aínda que hai exemplos extraídos de fontes orais, é posible que algúns fenómenos de variación lingüística que sabemos que se dan neste plano (oral) non aparezan ou apenas se rexistren no noso corpus. Se acudimos principalmente ás fontes escritas en detrimento das orais é porque aquelas permiten conformar unha base de datos de análise con maior rapidez. As mostras orais son auténticos tesouros para calquera lingüista, pero compilar datos a partir destas fontes é demasiado custoso (localización, gravación, transcripción, análise...) e os medios e o tempo de que dispuxemos para a investigación foron limitados. Estes foron os motivos principais polos que decidimos extraer os exemplos de *votar* de dous excelentes e representativos corpus de lingua galega xa existentes: o *Tesouro*

Informatizado da Lingua Galega (TILG) e o Corpus de Referencia do Galego Actual (CORGA).

Estes corpus electrónicos de libre acceso proporcionan información de tipo gramatical (o modo, tempo, número e persoa nas formas verbais), a datación dos exemplos por ano, o contexto á esquerda e dereita da forma procurada —cuestión fundamental para o exercicio de análise sintáctica— e o tipo de texto en que se rexistra a palabra gráfica ou lema (texto xornalístico, teatro, poesía, ensaio...). É de salientar que estes tipos de corpus conteñen obras de referencia moi variadas: artigos xornalísticos, ensaios, narrativa, poesía, teatro, transcricións de intervencións orais, discursos...

O *TILG* é un corpus histórico de textos galegos da Idade Moderna e Contemporánea que compila máis de 3.000 documentos producidos entre 1612 e 2013. Contén arredor de 30 millóns de formas gráficas, lematizadas e anotadas con etiquetas morfosintácticas. Conformouse no Instituto da Lingua Galega (Universidade de Santiago de Compostela) baixo a dirección de Antón Santamarina. Neste corpus, realizamos unha primeira busca por lema (*votar*) e, de seguido, outra de lema acompañado de pronomes persoais átonos de acusativo e dativo en singular e plural: *votar + o(s)/a(s)/lo(s)/la(s)/no(s)/na(s)* e *votar + lle(s)*. En total, atopamos 526 mostras de análise, que se localizan entre o ano 1778 e o 2012; todas estas formas foron incluídas na nosa base de datos propia, que denominaremos *Base de Datos Principal* e abreviadamente BDP.

Pola súa banda, o *CORGA* é un corpus documental integrado por distintos tipos de textos representativos da lingua galega actual que están codificados na linguaxe estándar XML (eXtensible Markup Language) e que abranguen cronoloxicamente dende 1975 ata a actualidade [2016]. O proxecto desenvólvese no Centro Ramón Piñeiro (Xunta de Galicia) baixo a dirección de Guillermo Rojo e Mª Sol López Martínez. Como no caso anterior, as buscas fixéronse por lema (*votar*) e por lema máis pronomes persoais átonos de acusativo e dativo. O número de mostras obtido no *CORGA* foi de 2.145, moi superior ó do *TILG*. Así e todo, por cuestións de operatividade, só tomamos as mostras máis recentes por mor da repetición que detectamos entre mostras de ambos os dous corpus, especialmente nos primeiros exemplos do *CORGA*. Finalmente, as mostras incluídas desta na nosa base de datos foron os 301 exemplos máis recentes deste corpus, asegurándonos de que non había ningunha repetición cos que xa tiñamos recollidos e analizados do *TILG*.

Así pois, como se ve na Táboa 1, o número final de exemplos de *votar* introducidos na nosa BDP foi en total 827 casos, 526 procedentes do *TILG* e 301 do *CORGA*, só exemplos en que o significado do verbo ten que ver coa emisión dun voto.

Conformación inicial da BDP		Exemplos desbotados		Total de casos de <i>votar</i> analizados na nosa BDP
827		205		622
TILG	CORGA	TILG	CORGA	
526	301	133	72	

Táboa 1: Conformación da Base de Datos Principal (BDP).

Cómpre dicir, así e todo, que o número final de fichas analizadas foi de 622, xa que durante o proceso de análise decidimos deixar fóra 205 casos, que comentamos a seguir. Os exemplos desbotados foron:

- Casos de usos interxectivos ou locutivos co verbo *votar*. Referímonos a exemplos como os de *voto a Bríos* [F 112]⁵, *voto á Crispo* [F 27], *voto ós cravos do carro* [F 2] ou *voto a Xuncras*⁶ [F 64]. Estes usos con *votar*, que co tempo acabaron por lexicalizarse, tiñan na súa orixe unha estrutura argumental definida, como podemos comprobar no exemplo *Voto a Cristo que me volvo* [F 20]. O esquema do verbo sería semellante a algún dos esquemas de *xurar* ou *prometer* ([*alguén*] *xura/promete* [*algo*] [*por alguén*])⁷. Non obstante, este uso propio da lingua oral xa tiña un grao de fixación case total a comezos do XIX, momento en que rexistramos o noso primeiro exemplo. Na nosa análise, atopamos un total de 39 usos con este valor entre 1807 e 1998; a meirande parte deles pertencen a obras do XIX e principios do XX. Actualmente, este uso está practicamente desaparecido e só se conserva en textos de narrativa histórica. Así pois, finalmente descartamos da BDP estes casos de lexicalizacións.
- Casos de *votar* en forma participial. Incluímos neste grupo problemas con exemplos como *a forza máis votada*, *o partido máis votado*, *a lista máis votada*. Nestes casos preséntase unha das dificultades máis recorrentes nos traballos de análise sintáctica, como é a distinción entre adxectivos e participios. As primeiras son formas nominais que non teñen complementación verbal e, polo tanto, a súa modificación insírese no seo da frase (por exemplo, *Saíu*

⁵ A referencia do exemplo remite ó número de ficha (= F) da nosa BDP. Consúltese TILG e CORGA para máis información sobre autor, ano, tipo de obra etc.

⁶ Sempre é interesante comprobar como os falantes interactúan coa lingua para buscar fórmulas que non infrinxan ó tabú, a blasfemia neste caso, sen perder o referente relixioso: *Crispo* > *Cristo*, *Xuncras* > *Xudas*, *Bríos* > *Dios*.

⁷ Este valor interxectivo relaciónase directamente coa etimoloxía de *voto*.

elixido o candidato máis votado). Os participios, pola contra, como categoría verbal, adoitan ir acompañados de funcións sintácticas propias das formas verbais, isto é cun CAX ou CC (por exemplo, *O BNG será a forza máis votada en Pontevedra* [F 818]). Na análise dos nosos exemplos botamos man de varios criterios para decidir cando estabamos ante un adxectivo e cando ante un participio. Os máis determinantes para incluílos como formas verbais foron a súa compatibilidade co adverbio de tempo *recentemente* e a incompatibilidade co adverbio de grao *moi*. Así e todo, o problema xurdiunos en casos recorrentes como *a forza máis votada* [F 819]. Neste exemplo, *votada* está a medio camiño entre a forma nominal e a verbal. Tomamos a decisión de non considerar unidades verbais —e, desta forma, excluílos da análise—, aqueles exemplos de posibles participios que non estivesen modificados por outras funcións sintácticas: CAX, CD etc. Por outra banda, a medida que descartabamos os adxectivos dos participios, observamos que as estruturas *substantivo + máis + votado(s)/a(s)* eran sempre as mesmas só que con variación no elemento nominal:

Os tres partidos máis votados. [F 432]

A lista máis votada. [F 812]

A organización máis votada. [F 690]

Esta fórmula repetíase ata en 68 ocasións (8,27 %), número moi considerable se temos en conta que tomamos 827 mostras totais entre o *TILG* e *CORGA*. O máis interesante disto é que ten unha aparición relativamente recente, a primeira datación é de 1983 e intensifícase a partir de 2000. Ante o elevado número de exemplos que presenta esta combinación non sería demasiado ousado dicir que quizais esteamos presenciando o xurdimento dunha nova colocación⁸, se se demostra, en futuros traballos, que, co paso do tempo, segue a ser igual de recorrente e produtiva.

- Casos de infinitivos. Coma nos participios, os infinitivos con valor nominal que non presentaban ningún argumento tampouco se analizaron, como por exemplo:

Non fai falla qu' os gobernos lles den dereito a votar. [F 119]

⁸ Sobre a concepción destas construcións reflexiona Bosque (2001) cando di que «las colocaciones no constituyen solo combinaciones FRECUENTES, sino también combinaciones PREFERENTES [...] entre un conjunto de opciones los colocativos eligen unas pocas bases más frecuentes que otras también posibles. Se dice, por tanto —correctamente—, que las colocaciones constituyen COMBINACIONES PREFERENTES, esto es, frecuentes, pero no exclusivas». Isto podería explicar a variación existente entre substantivos dentro da posible colocación, *a forza máis votada*.

É dicir, se o infinitivo ía complementado na cláusula por unha función típica de verbo (CD, CI, CCIR) foi considerado como mostra válida; se non, eliminouse.

- Casos de confusión gráfica entre os verbos *votar* e *botar*. Rexistramos durante a fichaxe 53 usos do verbo *botar* que, por vacilación na escrita, aparecían grafados con <v> e non con (6,4 % do total). Deste modo, o extractor de textos non estableceu diferenzas entre o verbo *votar* e *botar* cando o segundo tamén se grafou cun <v>, mesmo que, semanticamente, non teñen ningunha relación. Probablemente, este erro de lematización poida ter a súa orixe no sistema automático que se limita a facer unha clasificación pola forma e non polo contido.
- Casos de repeticións. Finalmente, deixamos fóra tamén os casos de 7 repeticións directas por mor de xa as termos rexistradas e analizadas.

O 55.1 por cento dos galegos pensa que nas eleccións autonómicas é mellor votar a un partido propio da Comunidade Autónoma. [F 442] e [F 443]

Na Táboa 2 poden verse as exclusións realizadas que vimos comentando:

Casos expurgados	TILG	CORGA
Casos de lexicalizacións (<i>voto a Bríos</i>)	39	-
Casos de adxectivos (<i>a forza máis votada</i>)	2	67
Casos de malas lematizacións (<i>votar por botar</i>)	54	1
Casos de repeticións	3	4
Casos de infinitivos nominais (<i>sen argumentos</i>)	34	-
Usos de <i>votar</i> arcaicos	1	-
TOTAL: 205	133	72

Táboa 2: Casos expurgados da BDP.

3.2. Características das mostras de votar lematizadas na nosa BDP

Como vemos na Táboa 3 que segue, 622 é a cifra de mostras finalmente analizada e sobre a que traballamos á hora de extraer os nosos resultados e conclusións finais: o 63,1 % están tiradas do TILG (393 exemplos) e o 36,9 % do CORGA (229 exemplos).

Canto á distribución de mostras por períodos, a meirande parte dos exemplos que analizamos pertencen ó período actual:

Período / Corpus	1800-1899	1900-1936	1940-1975	1975-2014
<i>TILG</i>	63	101	55	174
<i>CORGA</i>	-	-	-	229

Táboa 3: Número de mostrasanalizadas por período.

A falta de máis exemplos de *votar* en todo o século XIX e o período de 1940 a 1975 pode xustificarse socialmente porque o propio acto de *votar* non era algo frecuente. Por outra parte, a selección dunha maior cantidade de exemplos do *TILG* veu condicionada polo feito de que o marco temporal que abrangue o corpus é moito máis amplo, algo que *a priori* nos podía interesar para tentar extraer algunhas conclusións de orde diacrónica.

Xa no referido á tipoloxía textual onde se insiren os exemplos de *votar*, os datos aparecen recollidos na Táboa 4:

Tipo de texto	<i>TILG</i>	<i>CORGA</i>	TOTAL
Discurso	1	-	1
Ensaio	74	8	82
Etnotexto	9	-	9
Narrativo	104	16	120
Poesía	22	-	22
Teatro	34	-	34
Xornalístico	149	205	354

Táboa 4: Número de mostras segundo o tipo de texto.

Como se observa, o *TILG* dispón dunha maior variedade de tipoloxía textual do que o *CORGA*, que está constituído, na súa maioría, por textos xornalísticos. Esta foi outra das razóns pola que nos decantamos pola escolla de todos os exemplos do *TILG* para a nosa BDP. Esa maior variedade permítenos ver os usos do verbo en diferentes estilos e xéneros (escritos).

Malia todo, non é difícil decatarse de que este verbo ten máis presenza en textos en prosa, especialmente, nos do ámbito xornalístico, onde se atopan máis dun 56 % das formas totais da nosa BDP.

3.3. Descrición da ficha de análise da BDP

As mostras de *votar* foron sometidas a unha fichaxe na BDP. A ficha deseñada consta de 23 campos nos que fomos rexistrando aspectos coma o exemplo en que se insire *votar*, a súa referencia, a acepción, datos morfolóxicos, o esquema valencial, o esquema sintáctico, datos semánticos, acepción... Pode verse no Anexo deste traballo unha mostra da ficha cos 23 campos.

4. Estructura valencial de *votar* en galego

Despois de realizarmos a tarefa de compilación e análise dos exemplos na ficha que acabamos de describir, neste apartado dispoñémonos a describir e comentar os resultados no referido ás estruturas sintáctico-semánticas a que dá lugar o verbo *votar* en galego, tendo en conta as acepcións deste verbo.

4.1. Acepcións do verbo *votar*

Unha boa base de partida para a análise da valencia de *votar* e dos esquemas sintáctico-semánticos que orixina é a definición que achegan os dicionarios deste verbo. No noso caso, empregamos tres obras de referencia: o *GDX* (*Gran dicionario Xerais da lingua*, 2009), o *CUMIO* (*Gran dicionario Cumio da lingua galega*, 2011) e a versión dixital do *DRAG* (*Dicionario da Real Academia Galega*, 2019). A partir das diferentes entradas, acepcións e subacepcións quixemos establecer un primeiro contacto cos esquemas argumentais do verbo *votar* en galego. No *GXL* defínese así:

VOTAR: v.i. **1.** Expresar a opinión ou participar na toma dunha decisión mediante o sistema de votos. // **2.** Manifestar unha opinión ou unha decisión mediante un procedemento de votación (*eu non podo votar esa lei*). **3.** Facer voto ou promesa relixiosa (*votar obediencia*). **ETIM.** de *voto*.

A acepción 1 fai referencia a un esquema intransitivo absoluto monovalente ou monoargumental (S-V) > [*alguén*] *vota*. A acepción 2 representa o esquema transitivo paradigmático de S-V-CD e fai fincapé, ó igual ca na primeira, sobre o medio co que se

vota (CCI). Entre todas as mostras que analizamos, non atopamos ningún uso que se corresponda coa acepción 3 deste dicionario, o que nos leva a pensar que, probablemente, se trata dun uso minoritario e arcaico.

No *CUMIO* establécense estas acepcións:

votar: (do lat. tard. *votare* < lat. *volu*, voto ou promesa feita aos deuses; voto, ofrenda, exvoto; desexo + suf. de verbalización *-are*) *v.tr* e *i*. Emitir un voto para elixir unha persoa ou decidir sobre un asunto.

Este dicionario inclúe unha única acepción para o transitivo e intransitivo e non deixa nada claro cal é a estrutura do verbo; tampouco engade un exemplo que poida facilitar a comprensión.

Pola súa parte no *DRAG* podemos ler:

votar: verbo transitivo. **1.** Emitir o voto a favor ou en contra de [algo ou alguén]. *Os membros do consello votaron o proxecto.* Verbo intransitivo. **2.** Dar ou emitir un voto. *Os menores de dezaioito anos non poden votar.*

A acepción 1 corresponde ó esquema biargumental (S-V-CD) e a 2 co uso intransitivo absoluto (S-V).

O noso estudo sobre *votar* centrouse só nas acepcións relativas ás de emisión dun voto e non noutras arcaizantes, como a acepción 3 que recolle o *DXL*.

4.2. Esquema valencial de *votar*

Partindo das dúas acepcións que se recollen no *DRAG* establecemos que para o verbo *votar* en galego existen dous esquemas valenciais principais:

- 1) **Esquema monoargumental:** correspóndese co uso absoluto do verbo. O esquema valencial é [alguén] *vota*. É o esquema prototípico da acepción 1. Corresponde ó esquema semántico de *Votante-Acción* e prototipicamente ó sintáctico de S-V nas estruturas activas; por exemplo, *Votaron soamente os empregados* [F 24].
- 2) **Esquema biargumental:** o esquema valencial prototípico é [alguén] *vota* [algo / a alguén] e corresponde á acepción 2. O esquema semántico prototípico é o de *Votante-Acción-Votado*, que prototipicamente se corresponde co esquema sintáctico de S-V-CD nas construcións activas (32,5 % do total). Non obstante, neste esquema, o argumento 2, o *Votado*, ofrece bastante variación canto á función sintáctica que o pode desempeñar e tamén na categoría formal, como veremos nos apartados seguintes.

4.3. Esquemas sintácticos argumentais de *votar*

Na Táboa 5 reflíctense os datos xerais dos esquemas sintácticos argumentais obtidos a partir da análise do noso corpus:

Acepción	Esquema sintáctico	Exemplos de <i>votar</i>	Nº de ex. e %
Estruturas activas			
1	(S)-V	<i>Os papós non votan</i> [F 378]	132 (21,2 %)
2	(S)-V-CD	<i>Máis de 2.500 mestres votan os seus representantes</i> [F 566]	202 (32,5 %)
2	(S)-V-CP	<i>Todas as persoas que votan polo BNG deben ter as portas abertas para militar no BNG</i> [F 636]	163 (26,2 %)
2	(S)-V-CI ⁹	<i>Uun suposto veciño meu, que é maltratador , tamén lles vota</i> [F 696]	3 (0,5 %)
Estruturas pasivas			
2	SP-V	<i>O tema fora votado masivamente no derradeiro coloquio celebrado en xaneiro último</i> [F 319]	82 (13,2 %)
2	SP-V-CAX	<i>Preséntanse uns candidatos e unhas listas , que son votadas ou non por maioría dos socios</i> [F 321]	6 (1 %)
Estruturas de pasiva reflexa			
2	S-Vse* ¹⁰	<i>Votanse listas de partidos ou coalicións</i> [F 341]	19 (3 %)
Estruturas impersoais			
1	Vse	<i>A súa organización sempre defendeu o voto na urna no mesmo día en que se vota aquí</i> [F 535]	7 (1,1 %)
2	V-CD ¹¹	<i>O Estatuto haino que votar</i> [F 358]	2 (0,3 %)
2	V-CP ¹²	<i>Por eles hai que votar nas eleucións e pra todo</i> [F 121]	2 (0,3 %)

Táboa 5. Estruturas sintácticas valenciais do verbo *votar* en galego.

Comentaremos a táboa anterior tendo en conta o tipo de diátese da construción.

⁹ É case residual; aparece en dúas das tres ocasións en textos recentes: 1988 e 2005.

¹⁰ Tomamos a concordancia como proba definatoria da función de suxeito e o paso a activa, no que este suxeito realiza a función de CD.

¹¹ Tamén rexistramos un uso con Vse-CD (1): no máis erguido patriotismo para levar a Galiza outos destiños ó votarse plebiscito en demanda da súa autonomía [F 262].

¹² Catro formas para o esquema Vse-CP: *Votase en contra* [F 524].

4.3.1. Estructuras activas

Como se ve na Táboa 5, as estruturas activas son as que aparecen en maior número de ocasións: ata 500 dos 622 exemplos (o 80,2 %) teñen esta voz. O uso transitivo do verbo como S-V-CD é o esquema sintáctico que máis se repite na nosa BDP, chegando a obter case un terzo do total de cláusulas analizadas.

A formalización do segundo argumento tamén se realiza a través do esquema prepositivo S-V-CP, que aparece nunha de cada catro mostras. O interesante deste esquema é a gran distribución que presenta na rexencia de preposición (*por, para, a favor, con, contra...*), como logo veremos no apartado de descrición do A2: o *Votado*.

A construción intransitiva en que o *Votado* é expresado por un CI, función que identificamos coa pronominalización co dativo *lle(s)*, apenas alcanza o 0,5 % de todas as estruturas sintácticas.

Finalmente, o esquema S-V, correspondente co uso absoluto, é o terceiro esquema cun maior índice de frecuencia: aparece en dous de cada dez usos de votar.

4.3.2. Estructuras pasivas

Malia que as estruturas activas son maioritarias, non podemos negar que os 88 exemplos de estruturas pasivas (14,1 % do total) son abondo relevantes como para telas en conta. Un dos aspectos máis destacados é que o CAX apenas aparece expresado en 6 das 88 cláusulas (6,8 %). En todas elas, o *Votante* fai referencia a un grupo humano indeterminado, nunca é unha persoa individual ou cousa, como en:

A obra foi votada entre dez candidatas propostas por un comité designado [F 742].

Como vemos, non se expresa un complemento axente prototípico de persoa concreta. Se os falantes indican cal é o axente da acción nunha estrutura pasiva —que precisamente focaliza sobre o *Votado* e non sobre o *Votante*— é porque non se axusta ós valores semánticos paradigmáticos propios dun *Axente*; é dicir, os falantes teñen especial interese en que se coñeza o *Votante/Axente* da acción. Deste modo, nos exemplos atopamos *Axentes* que son partidos políticos, asembleas, organizacións, grupos asociativos e institucións formadas por humanos.

Canto á forma verbal, dos 88 casos analizados en 36 (40,9 %) temos a perífrase verbal prototípica da voz pasiva *ser + participio*, en tanto que nos 52 restantes (59,1 %) temos unha forma de participio:

A moción de confianza será votada o día 14 de decembro pola mañá. [F 579]

Xa houbo resolucións votadas por estas organizacións no Parlamento. [F 621]

4.3.3. *Estruturas de pasiva reflexa*

O *Votante* tampouco se expresa nas construcións de pasiva reflexa con *se*, o 3 % do total do noso corpus:

votouse o Estatuto sen oposición de ningunha clase. [F 384]

Esta estrutura sintáctica mantén o verbo na P3 do singular ou plural en función do número da unidade que desempeña o *Votado*. Ó igual ca nas pasivas, a focalización sobre o *Votado* deixa fóra da acción o *Votante*, aínda que, neste caso, debido á concordancia co segundo argumento, nunca é posible inserir o primeiro. Este é un dos casos en que se creba a relación directa entre S-*Votante* e CD-*Votado* para expresar o *Votado* como suxeito.

4.3.4. *Estruturas impersoais*

Finalmente, os usos impersoais, que centran a atención sobre a propia acción de *votar* e non proxectan o *Votante*, teñen unha incidencia mínima no noso estudo: apenas 10 aparicións. Diferenciamos entre as estruturas que non presentan argumento ningún (6 casos), cuxa valencia está reducida a cero: non se indica nin o *Votante* nin o *Votado*; e aqueles casos en que *votar*, conxugado a través dunha perífrase aspectual obrigatoria (*haber+que+infinitivo*), presenta como *Votado* ben un CD ben un CP, en exemplos como os que indicamos máis adiante na Táboa 8.

4.4. O A1: o *Votante* como suxeito

O *Votante* sempre aparece coa función de suxeito. Semanticamente, esta función representa o *Axente* que realiza a acción, tanto nas construcións monoargumentais absolutas (S-V), coma nas construcións biargumentais transitivas (S-V-CD) e intransitivas (S-V-CP, S-V-CI).

O A1 pode aparecer realizado como unha F_{nom} (166 casos) ou unha F_{subst} (31 casos, incluíndo aquí os nomes propios) de distinta complexidade:

Os nenos non votan nin presionan. [F 683]

BNG e PSOE votan a favor da redución dos salarios. [F 545]

En Galiza, os galegos votan si. [F 721]

Don Xoán Manoel votou pola prisión ou morte do xeneral. [F 284]

Nas eleccións non votan só os ricos. [F 694]

Cómpre destacar tamén que destes suxeitos, 57 casos son pronomes relativos:

Os que votaron por nosoutros. [F 145]

Tamén rexistramos a presenza mínima de pronomes interrogativos, que apenas suman 2 realizacións na función de *Votante*:

¿Quén vai votar por el, quén o coñece? [F 303]

Finalmente, o *Votante* pode realizarse por veces nunha estrutura coordinada, sempre de unidades homocategoriais coa mesma referencia semántica:

Votaron en contra Pintané, Labaca, García Collazo, e Maior Rivas. [F 75]

Por outra banda, é moi frecuente que o suxeito non apareza expresado formalmente na cláusula, pero sabemos da súa referencia pola concordancia que mantén co verbo. Entre todas as estruturas activas, hai un total de 243 casos en que o suxeito está elidido. É unha cifra moi considerable se temos en conta que as cláusulas en que si aparece son 257, é dicir, o *Votante* non se realiza categorialmente a través de ningunha frase no 48,6 % das ocasións¹³. Na Táboa 6 ofrécense datos da elisión do suxeito nos distintos esquemas sintácticos argumentais activos:

Esquema sintáctico	Suxeito explícito	Suxeito elidido
S-V (132)	71	61
S-V-CD (202)	100	102
S-V-CP (163)	83	80
S-V-CI (3)	3	-
TOTAL:	257 (51,4 %)	243 (48,6 %)

Táboa 6: Casos de elisión do suxeito por estruturas.

E relativo á posición que adopta o suxeito con respecto ó verbo nestas estruturas, dos casos en que está explícito (257 casos) aparece en posición preverbal en 216 ocasións (84 %), fronte ás 41 en que estaba situado detrás do verbo (16 %). Isto é moi significativo se temos en conta que no noso corpus manexamos textos de todos os xéneros, algúns tan marcados no estilo como a poesía, que altera constantemente a orde prototípica dos elementos.

¹³ Este número pode ser menor de ter en conta que as cláusulas de infinitivo non presenta nunca un suxeito explícito, excepto no caso en que está conxugado en número e persoa, e que, nalgún intre do discurso, o falante pode facer referencia explícita á persoa ou entidade que realiza a acción de *votar*, pero que non volve expresar por economía lingüística.

Xa finalmente, canto ós trazos semánticos do *Votante*, no noso corpus é maioritariamente unha *Persoa* (P) (452 casos)¹⁴ con control sobre a acción e, en menor medida, unha *Entidade* (E) (46) ou unha *Cousa* (C) (2 casos)¹⁵:

El (P) nunca votara, nin pensaba face-lo. [F 449]

O Parlament catalán (E) vota a favor da reforma estatutaria. [F 738]

O PSOE tiña que recuperar parte de eses votos, que (C) votan en clave estatal. [F 731]

4.5. O A2: o *Votado*

O A2 do verbo *votar* aparece nas tres construcións activas biargumentais proxectándose sintacticamente ben como CD, maioritariamente, pero tamén como CP e moi minoritariamente como CI. Desde o punto de vista semántico, o *Votado* presenta unha maior variación có *Votante*, xa que pode ser unha *Persoa*, unha *Entidade* ou unha *Cousa* nunha proporción maior:

Non te atreves a votar por don Juan (P). [F 213]

M acostumaba votar ó Partido (E). [F 490]

O manifesto que (C) onte votaban basease en restaurar as institucións. [F 654]

A súa distribución pode verse na Táboa 7:

Esquema sintáctico	Persoa (P)	Entidade (E)	Cousa (C)
S-V-CD	85	40	77
S-V-CP	82	19	62
S-V-CI	3	-	-
TOTAL	170	59	139

Táboa 7: Semántica do *Votado*.

Semanticamente, o *Votado* fai referencia a maior parte das veces a unha *Persoa*, malia que as *Cousas* tamén teñen un índice de aparición moi elevado nas estruturas activas. As *Entidades*, conceptos moito máis concretos e restrinxidos, teñen un uso moi inferior ó resto de papeis semánticos. A pesar de que a estrutura S-V-CI ten un

¹⁴ Os casos en que o suxeito estaba elidido e non había ningunha referencia anterior, optamos por considerar que o *Votante* facía referencia a unha persoa por ser o rol semántico máis prototípico e menos marcado dentro da axentividade deste verbo.

¹⁵ Nos dous casos, o *Votante* exprésase en sentido metafórico.

uso circunstancial sobre o total, é significativo que o *Votado* faga sempre referencia a persoas e nunca a entidades, cun maior grao de abstracción, ou cousas.

4.5.1. O *Votado* como CD

A de CD é a función sintáctica máis recorrente como *Votado* (202 casos). Algunha das características que nos permiten distinguir o CD da función de CP son a pronominalización por un pronome átono de acusativo (*o/a/os/as*) e a non presenza de preposición. Ora ben, recollemos varios exemplos en que a función de CD está expresada mediante unha Fprep coa preposición *a*, que introduce unha Fnom:

o Alcalde que nos aconsella que votemos ao candidato do Goberno. [F 92]

Este exemplo de 1889 serve para ilustrar a problemática que garda a marcaxe do CD coa preposición *a* para diferenciar entre seres con trazo [+humano] que poderían ocupar a función de suxeito. Dende un punto de vista teórico dise:

En xeral, o OD vai sen preposición, pero nalgúns casos precisa de ser marcado por *a*. A razón última da presenza desta preposición é marca-la unidade (frase ou oración) como 'non Sux.' de aí que se asocie de preferencia a aquelas que teñen un referente [+humano], pois son as que teñen capacidade para ser Sux.-Ax. (Álvarez / Xove 2002: 97)

O CD con preposición *a* aparece en 62 dos 202 esquemas transitivos que rexistramos para o verbo *votar* en galego. Este uso prepositivo ocupa o 30,7 % do total e, na meirande parte dos casos (43), a preposición *a* vai acompañando un *Votado* que fai referencia a unha *Persoa*. As *Cousas* e as *Entidades* van acompañadas de preposición en 4 e 15 ocasións respectivamente. Hai que salientar que na maioría destes casos o uso da preposición como marca gramatical ten sentido de por si, ben por evitar a confusión entre S e CD (32), ben por ir con nomes propios (16).

Contra estes datos, 140 dos CD que aparecen no esquema transitivo non levan preposición *a* e o *Votado* constrúese a través de Fnom (63 mostras), de Fsubs (16 exemplos) ou con pronomes átonos de acusativo, como a seguir exemplificamos:

A maioría social do País Vasco, que vota *outra cousa*. [F 599]

Eu voto *Bloque* porque estou do lado dos febles. [F 414]

Aconsellan a todos os galegos que *o* voten o día que se celebre o plebiscito. [F 236]

Un tanto diferente, resulta a aparición dun adverbio (*si, non*) no espazo do A2:

a maioría votou *si*, pero case todos dubidaban que saíse. [F 461]

O uso dun adverbio neste oco aparece en 6 exemplos. Decantámonos por considerala como unha forma substantivada que expresa a elección do voto, o *Votado*,

e que está funcionando como CD. Optamos por esta análise, pois conforme á proba da focalización nunha estrutura atributiva enfática como: **Si foi o que** votou a maioría, o pronome relativo, que fai referencia ó foco, preséntase coa forma típica dos CD, así e todo coas reservas que suscita que esta función estea expresada cun adverbio.

Para pechar este apartado, queremos engadir un dato cronolóxico que coidamos de interese. O uso transitivo do verbo *votar* ten unha datación tardía (1861) en documentos escritos, se temos en conta que a aparición da outra estrutura biargumental maioritaria S-V-CP, coa que alterna a de S-V-CD, aparece por primeira vez nun texto en galego en 1813. Hai demasiada distancia cronolóxica entre as dúas estruturas, aínda que a gran especificidade do verbo pode ser unha das causas que explique a ausencia deste verbo durante espazos considerables de tempo.

4.5.2. O Votado como CP

O *Votado* pode expresarse tamén formalmente a través dunha Fprep, que sintacticamente funciona coma un CP. A preposición ou locución prepositiva vén esixida polo verbo. Riveiro Costas (2002) recolle para o verbo *votar* no galego actual catro rexencias:

Por - Votou polo partido conservador.

Para - Votei para o candidato de centro.

A - Non lle votou ó partido no poder¹⁶.

En - Votou en branco.

No noso corpus rexistramos bastantes máis, como se pode ver na Táboa 8. Delas merecen un comentario especial os casos de *a favor de* e *en contra de*. Aínda que estas locucións prepositivas poderían ser analizadas tamén como Fadv (locucións adverbiais + *de*, pois de feito poden funcionar soas: *votar a favor*), optamos por considerar todos os casos do mesmo xeito, isto é, como Fprep, por «el hecho de que muchas de esas locuciones son conmutables por una preposición simple» (véxase Gómez Torrego 1985: 10). Seguindo este criterio, *a favor de* ocupa distribucionalmente a posición da preposición *por* e no caso de *en contra de*, a da preposición *contra*.

¹⁶ Aínda que optamos por considerar esta estrutura como ((S)-V-CP) cabe a posibilidade de considerar que a presenza do pronome átono de dativo *lle* é un indicio de que podería tratarse dun CI. Isto é algo que deberá ser debatido en futuros traballos.

Prep. / loc. prep.	Nº de aparicións	Exemplos
A favor de	14 (8,6 %)	<i>Votaron a favor do Estatuto: 999.351 eleitores. [F 272]</i>
A favor	4 (2,5 %)	<i>O PSOE votaba a favor porque (...). [F 426]</i>
A prol de	2 (1,2 %)	<i>O seu propio partido vota no Parlamento a prol da conservación do Gran Teatro de Lugo. [F 725]</i>
Con	14 (8,6 %)	<i>Sempre votei con vostedes. [F 229]</i>
Contra	8 (4,9 %)	<i>Os que votastes contra os rexionalistas. [F 147]</i>
Descontra	1 (0,6 %)	<i>Na cadea prapoñé-los a descuberto como masóns, fóra-no ou non, con tal de que votasen descontra os «cuneros». [F 294]</i>
En contra de	11 (6,7 %)	<i>Algúns concexás votaban en contra do que sostían na discusión. [F 69]</i>
En contra	9 (5,5 %)	<i>Os países que votaron en contra [F 345]</i>
En favor de	6 (3,7 %)	<i>Quen votare en favor do candidato maurista. [F 140]</i>
En pro de	2 (1,2 %)	<i>As diputacións [...], eses congresos de a intelixencia rural, votan, cheas d' orgullo, en pro dos foguetes. [F 30]</i>
En	2 (1,2 %)	<i>Están pensando que en asuntos que afecten só a Inglaterra non voten nada máis que os deputados. [F 512]</i>
Encol de	1 (0,6 %)	<i>O pobo conoce ben o que significa o Galeguismo para el, votará conscente encol de aquilo. [F 247]</i>
Escontra de	1 (0,6 %)	<i>Homes coma ti ..., anque algunha vez voten escontra de iles mesmo, non fan mal a Galiza. [F 316]</i>
Para	15 (9,2 %)	<i>Votabas pra os republicáns ou votabas pra os demócratas. [F 323]</i>
Por	71 (43,5 %)	<i>A verdade é que os galegos non votamos por ninguén. [F 400]</i>
Sobre	3 (1,8 %)	<i>Un traballador de Ence vota na consulta sobre a continuidade ou non do comité de persoal da CIG. [F 697]</i>
TOTAL	163 (100 %)	

Táboa 8. Rexencia prepositiva de *votar* na BDP.

Ademais, aínda está a consideración de *a favor* e *en contra* cando aparecen sen o termo prepositivo. A nosa opción foi considerarmos que nestes casos estaríamos ante unha *anáfora cero*, fenómeno relacionado co concepto de *latencia*, que entendemos como «un actante no expresado [que] puede estar implicado por el contexto (...) [y] es recuperable por el contexto previo» (García-Miguel 1995b: 14). Iso si, nestes casos non está elidida toda a función (CP), senón que a elisión estaría limitada ó elemento nominal, como se ve nestes dous exemplos:

Votaron a favor de o Estatuto 993.351 eleitores. [F 272]

Votaron en contra [do Estatuto]: 6.161. [F 271]

Na segunda cláusula a preposición *de* e a Fnom *o Estatuto* están elididas, porque o contexto o permite, xa que é evidente que o *Votado* está expreso na cláusula anterior e o referente elidido aínda ten presenza abonda na cadea falada.

Por outra parte, como podemos apreciar na Táboa 8, a preposición *por* é a unidade coa que se constrúe habitualmente o *Votado* cando está expresado sintacticamente como CP (un 43,5 % dos casos totais); o resto de preposicións e locucións prepositivas nunca superan o 10 %. O interesante destas cifras xerais reside en que a polarización positiva do voto é moi superior á negativa: 81,2 % para as primeiras (*por, a favor, con...*) e 17 % para as segundas (*en contra de, contra...*). Todo parece indicar que o sentido do *Votado*, cando aparece explícito, adoita ir en sentido positivo; temos algunhas reservas sobre a polaridade da preposición *sobre*, que non parece indicar tanto o sentido positivo ou negativo do *Votado* como a simple mención do *Votado* como tema da elección sen especificar.

Queremos destacar tamén neste punto o uso da preposición *con* co valor de *por*. Proba disto é que rexistramos un caso en que se opoñen semanticamente *votar contra* e *votar con* ('por') na seguinte cláusula:

Procederon á votación, e os mesmos meus, vosté pame! en vez de votar *comigo*, *contra min* foron votare!. [F 10]

Aínda noutros dous exemplos *con* ofrece outros valores particulares:

FIDALGO ¿Vostede votou *comigo*? - MOZO 1º Si, señor. [F 188]

Nós preferimos votar *cos* perdedores. [F 393]

Nestes casos, *con* parece establecer un vínculo de complicidade alén da elección do *Votado*; por suposto, estes usos parecen ter un carácter idiomático semellante ó de «ti es dos meus» ou expresións similares.

Finalmente, gustaríanos tamén chamar a atención sobre unha cuestión de frecuencia de uso de orde diacrónica. Formas como *en favor de*, *en pro de* son

locucións que tiveron un uso estendido durante o século XIX e primeiro terzo do XX, pero que non se rexistran na actualidade. Semella que conforme estas locucións foron caendo en desuso foron sendo substituídas por outras semellantes con modificación na preposición inicial: *en favor de* > *a favor de*; *en prol de* > *a prol de*; as segundas formas comezamos a rexistralas dende mediados do XX.

4.5.3. O *Votado* como CI

A pesar de que a estrutura S-V-CI aparece só en tres ocasións na nosa BDP, a nosa experiencia como observadores dos feitos lingüísticos dinos que a codificación do *Votado* por medio dun clítico de dativo *lle/lles* (fronte ó tradicional con un de acusativo *o/a/os/as*) é un feito frecuente que está a estenderse no galego actual, sobre todo en rexistros lingüísticos non planificados.

Co fin de coñecer este alcance, realizamos unha busca específica en *Google* do verbo *votar* en infinitivo máis o pronome *lle* e *lles*. Aínda que hai que tomar estes datos con coidado pola posibles duplicidades, resultados precipitados e baleiros, obtivemos un total de 5.210 coincidencias e delas, entre as primeiras analizadas, cando menos 111 eran inequivocamente casos de *votar* cun clítico de dativo *lle*, coma estes dous:

Logo dirán o PP e, sobre todo, o PSOE que o útil é votar*lles a eles*. [F 873]

A xente plantéxase que diferenza hai entre votar*lles a vostedes* ou ó PSOE. [F864]

Así e todo, outra busca de *votar* máis o pronome átono de acusativo (*o/a/os/as*) deu como resultado o total de 3.750 exemplos deste uso, o que nos indica que a construción con clítico de acusativo é aínda tamén habitual.

Poderíamos preguntarnos que é o que está a favorecer en certos falantes a interpretación do *Votado* como un CI e non un CD. Quizais nos poida axudar a explicar esta alternancia entre os clíticos *o/lle* a explicación de López Martínez (1990: 286):

No galego, coma noutras linguas, as funcións de CD e CI poden estar desempeñadas por distintas unidades gramaticais. Unha frase pode desempeñar ámbalas dúas funcións, pero, mentres que para a función de CI ha de ser sempre unha frase preposicional coa preposición “a”, para a de CD, a frase será nominal, e só en determinados casos se utiliza unha frase preposicional (19). Así pois, formalmente non se poderían diferenciar estas relacións funcionais.

Así pois, a explicación desta vacilación viría dada pola indistinción formal entre os CD de persoa con preposición *a* e o CI e mais polas similitudes que existen entre ambas no plano semántico: o *Votado* garda certo parecido semántico co *Receptor* manifestado no CI. Con todo, non podemos negar que usos propios do castelán, como o uso admitido de *le* (CI) para o CD de persoa, estean tamén na raíz deste cambio

sintáctico no galego. Os datos tirados das buscas en Internet indican que este uso está cada vez máis presente na estrutura da lingua galega e dan conta do cambio que se produce constantemente no sistema. Teñan unha natureza interna, como a dificultade por manter unha oposición tan feble entre funcións, ou externa, influencia directa doutras linguas, o uso do pronome de dativo (*votarlle*) e acusativo (*votalo*) está en clara oposición sintáctica.

5. Conclusións

Despois de analizarmos máis de 600 estruturas, podemos afirmar que o verbo *votar* en galego ten un uso esencialmente bivalente, ou biargumental: *Votante-Acción-Votado*. No entanto, non podemos esquecer que a construción monovalencial (absoluta), na que o segundo argumento (*Votado*) non está explícito, ten unha presenza máis que considerable entre o total das mostras analizadas. Así pois, existen para *votar* en galego dous posibles esquemas valenciais: [*alguén*] *vota*, propio do uso monovalente; e [*alguén*] *vota* [*algo/a alguén/por alguén*], que se corresponde co uso bivalente. A expresión formal deste esquemas deu lugar ós distintos esquemas sintácticos que varían en función da diátese e da transitividade e que xa comentamos polo miúdo ó longo do traballo: S-V, S-V-CD, S-V-CP, S-V-CI, S-Vse, SP-V, V-CD etc.

O *Votante*, microrrol relativo ó *Axente* do propio verbo *votar*, adoita facer referencia na meirande parte das estruturas a unha *Persoa*. O *Votado*, función relacionada co *Paciente*, presenta unha maior variedade entre *Persoas*, *Entidades* e *Cousas*. Así mesmo, a través da descrición formal, observamos tendencias como a frecuente elisión do suxeito en *Votantes* prototípicos (*Persoas*), a preferencia pola voz activa e, en particular, polo uso transitivo do verbo. A pesar disto último, o uso de *votar* non é alleo ós procesos de cambio lingüístico, pois a pescuda realizada en Internet revelou a existencia do uso dun esquema con CI que vai en aumento e que denota o cambio na percepción dos falantes dos usos transitivos e intransitivos deste verbo.

Coidamos que queda cumprida a tarefa inicial que nos formulabamos: describir o uso en galego do verbo *votar* dende as súas primeiras datacións ata os nosos días, interpretar as causas lingüísticas e extralingüísticas que o motivan e poñer de manifesto a complexidade e vitalidade dun verbo tan específico e, mesmo así, tan recorrente na nosa lingua.

Referencias bibliográficas

- ADESSE = García-Miguel, José M^a (dir.) (2019): *Alternancias de Diátesis y Esquemas Sintáctico-Semánticos del Español (ADESSE)* [en liña]. [Ref. do 16 de marzo de 2019]. Disponible en: <<http://adesse.uvigo.es/index.php/ADESSE/Inicio>>.
- Álvarez Blanco, Rosario / Xosé Xove Ferreiro (2002): *Gramática da lingua galega*. Vigo: Galaxia.
- Bosque, Ignacio (2001): «Sobre el concepto de ‘colocación’ y sus límites», *LEA: Lingüística Española Actual* 23, 1, 9-40.
- Busse, Winfried / Mário Vilela (1986): *Gramática de valências. Apresentação e esboço de aplicação à língua portuguesa*. Coimbra: Livraria Almedina.
- Cidrás Escáneo, Francisco A. (1992): «Sobre a función da concordancia: consideracións a propósito das concordancias verbais anómalas», *Verba. Anuario Galego de Filoloxía* 19, 41-53.
- CORGA = Rojo Sánchez, Guillermo / Mª Sol López Martínez (dirs.) (2019): *Corpus de Referencia do Galego Actual (CORGA)* [en liña]. [Ref. do 29 de maio de 2019]. Disponible en: <<http://www.cirp.gal/corga/>>.
- CUMIO = Villegas Belmonte, Francisco (coord.) (2011): *Gran dicionario Cumio da lingua galega*. Ponte Caldelas (Pontevedra): Edicións do Cumio.
- Dik, Simon C. (1981): *Gramática funcional*. Madrid: Sociedad General Española de Librería S.A. [Trad. Leocadio Martín Mingorance e Fernando Serrano Valverde].
- Domínguez Oroña, María B. (2018): «Construcións causativas e anticausativas en galego: o caso de *aprender*», *Estudos de Lingüística Galega*, volume especial I, 155-178.
- Domínguez Portela, Mª Soraya (2012): *Construcións verbais en galego e portugués: verbos de movemento*. Tese de Doutoramento. Universidade de Santiago de Compostela.
- DRAG = González González, Manuel (dir.) (2012): *Dicionario da Real Academia Galega* [en liña]. [Ref. do 15 de maio de 2019]. Disponible en: <<https://academia.gal/dicionario>>.
- Fernández Salgado, Xosé A. (2009): «Sobre o réxime do verbo *informar* en galego», *Estudios de Lingüística Galega* 1, 209-223.
- García-Miguel, José M^a (1995a): *Las relaciones gramaticales entre predicado y participantes*. Santiago de Compostela: Universidade.
- García-Miguel, José M^a (1995b): *Transitividad y complementación preposicional en español*. Anexo de *Verba* nº 40. Santiago de Compostela: Universidade.
- GDX = Carballeira Anllo, Xosé M^a (coord.) (2009): *Gran dicionario Xerais da lingua*, 2 vols. Vigo: Xerais.
- Gómez Torrego, Leonardo (1985): *Teoría y práctica de la sintaxis*. Madrid: Editorial Alhambra.

- Hartmann, Iren / Martin Haspelmath / Michael Cysouw (2014): «Identifying semantic role clusters and alignment types via microrole coexpression tendencies», *Studies in Language*, 38, vol. 3, 463-484.
- López Martínez, Mª Sol (1990): «A propósito dalgunhas estruturas sintácticas do verbo *mandar* en galego», en Mercedes Brea e Francisco Fernández Rei (coords.): *Homenaxe ó profesor Constantino García*. Santiago: Universidade, Servizo de Publicacións e Intercambio Científico, 283-291.
- López Martínez, Mª Sol (2004): «Os verbos denominativos na lingua medieval: *chamar*», en Rosario Álvarez, Francisco Fernández Rei e Antón Santamarina (eds.): *A lingua galega: historia e actualidade*. Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega / Instituto da Lingua Galega, vol. 3, 195-208.
- Pereira Maceda, María (2009): «Un caso de variación no galego moderno: posibles realizacións do complemento directo dos verbos 'oír' e 'escoitar'», *Estudios de lingüística galega* 1, 125-146.
- Riveiro Costas, Xesús (2002): *Diccionario Cumio de réximes verbais*. Vigo: Edicións do Cumio.
- Soto Andión, Xosé (2009): *Construcións intransitivas: contribución a un diccionario analítico de construcións verbais*. Tese de Doutoramento. Universidade de Santiago de Compostela.
- Tesnière, Lucien (1994): *Elementos de sintaxis estrutural*, 2 vols. Madrid: Gredos. [Versión española de Esther Diamante. Tradución de 1959]
- TILG = Santamarina Fernández, Antón (dir.) (2018): *Tesouro Informatizado da lingua galega (TILG)* [en liña]. [Ref. do 29 de maio de 2019]. Disponible en: <<https://ilg.usc.es/TILG/gl>>.

ANEXO: Ficha de análise da BDP

Base de datos VOTAR Recuperada		
Id:	49	Composición do 1º argumento:
Contexto á esquerda:	los compremisarios . Pra eleixir tres senadores a a nosa vila mandados . Elexiro- nos de présa e por encargo	Composición do 2º argumento (estrutura):
VERBO:	votáro-	Complemento circunstancial de modo: tipoloxía:
Contexto á dereita:	nos pra saír de o compremiso qu' os tiña compremisados . A un de eles eu perguntei	Funcións semánticas:
Acepción:	2	Votante: rol secundario:
Modo, tempo, número e persoa:	V_Ind_Pret_3_p	Votado: rol secundario:
Voz activa/pasiva/pasiva reflexa/imperso:	A	Presenza de pronome ACUS/DAT:
Transitivo/ intransitivo:	T	Ano:
Valencias do verbo:	2	Corpus e identificador:
Esquema sintáctico completo:	CCM-(S)-V-1-CCF	Tipo de texto:
Funcións sintácticas argumentais:	(S)-V-CDIR	Varia:
Orde dos constituíntes funcionais:	(S)-V-1	

Cumieira. Cadernos de investigación da nova Filoloxía Galega é unha publicación do Departamento de Filoloxía Galega e Latina da Universidade de Vigo que recolle traballos académicos dos novos investigadores e investigadoras no ámbito da Filoloxía Galega.

Neste vol. 5 poden lerse traballos sobre o Simbolismo en Rosalía de Castro, sobre autotradución, sobre esquemas sintáctico-semánticos de verbos, sobre a formación neolóxica de palabras e sobre a dispoñibilidade léxica.